

соколику, матінко, матусю, таточку, дідусю, бабусю, бабуню, бабуцю, сестричко, братику та ін.; у багатьох етикетних висловах виступає слово із коренем ласк-: *будь ласка (будьте ласкаві), ласкаво проишу, з ласки вашої* та ін.;

3) існує багато висловів, які первинною своєю семантикою виражають доброзичливість: *будьте щасливі, Боже помози, дай Боже щастя* та ін.;

4) відсутні інвективи (непрстойні, грубі лайки).

Специфічними особливостями володіє і сам носій національної мови і культури. У міжкультурному спілкуванні необхідно враховувати особливості національного характеру комунікантів, специфіку їх емоційного складу, національно-специфічні особливості мислення.

Вивчення світу носіїв мови спрямоване на те, щоб допомогти зрозуміти особливості мововживання, додаткові значеннєві навантаження, політичні, культурні, історичні реалії, оскільки в основі будь-якої комунікації, тобто в основі мовного спілкування лежить „обопільний код”, взаємне знання реалій, знання предмета комунікації між учасниками спілкування. Ось чому потрібно змінювати підходи до навчання української мови як іноземної та переходити від лише теоретичних знань до практичних тренінгів, курсів, руйнувати хибні культурні стереотипи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Леонтьев А.* Некоторые проблемы обучения русскому языку как иностранному / Алексей Леонтьев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 198 с.; 2. *Марковина И.Ю.* Культура и текст. Введение в лакунологию /И.Ю.Марковина, Ю.А. Сорокин. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 144 с.; 3. *Сепир Э.* Избранные труды по языкознанию и культурологии /Эдвард Сепир. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1993. – 655 с.

Теряєв Д.О. (Київ, Україна)

Акустична природа звучання мови перекладів (експериментально-фонетичне дослідження творчості Миколи Лукаша)

За результатами експериментально-фонетичного дослідження акустичної природи перекладів на українську мову встановлено гармонію звучання за критеріями сегментації, золотого перетину.

Ключові слова: експериментально-фонетичне дослідження, акустична природа, поезія, золотий перетин, переклад.

По результатам экспериментально-фонетического исследования акустической природы переводов на украинский язык установлена гармония звучания по критериям сегментации, золотого сечения.

Ключевые слова: экспериментально-фонетическое исследование, акустическая природа, поэзия, золотое сечение, перевод.

The harmony sounding was according to criterion of segmentation, gold section by results of foundation of experimentally-phonetic research of acoustic nature of translations on the Ukrainian language.

Key words: *experimentally-phonetic research, acoustic nature, poetry, golden section, translation.*

Перекладацька діяльність, збагачуючи міжмовний і міжкультурний простір людства, різноаспектно вивчається в літературознавстві, лінгвістиці, віршознавстві, культурології [3; 4; 14]. Сучасні тенденції визначилися на Міжнародній конференції „Григорій Кочур і український переклад” (2003). Порівняльні аналізи оригіналів та їх перекладів надають багатий матеріал як для вирішення питань перекладознавства, так і загальних проблем типології, універсальї, закономірностей [2; 5; 7]. Актуальним залишається один з висновків М.Рильського: „найбільш складним є питання перекладу поезії” [10, 280].

Літвопоетичні дослідження перекладів проводяться традиційно на основі писемної форми творів, але звучання віршованого мовлення значною мірою розкривається завдяки параметрам акустичних ознак.

Методами експериментальної фонетики за допомогою сучасних електронних технологій, комп’ютерних програм вирішуються проблеми, які потребують точності розрахунків: при сегментації матерії мовлення в русі; визначенні часу формування мовленнєвого ритму; виявленні золотого перетину – показника гармонії звучання – в організації мовлення; встановленні на основі об’єктивних показників лінгвістичних закономірностей [12; 13].

На підставі артикуляторно-акустичних характеристик мовлення є можливість дослідити гармонію звучання рідної мови перекладача різномовної поезії, що підвищує об’єктивність висновків. Благодатним матеріалом виявилася перекладацька спадщина Миколи Лукаша – поліглота, значущий вклад якого в мовно-культурну скарбницю України засвідчено письменниками, літературознавцями, перекладачами. Пророче звучать слова Дмитра Павличка: „Скільки житиме українська мова, стільки часу відведено і на подивляння майстерності та винахідливості Миколи Лукаша”.

Мета даної роботи: розкрити динаміку звучання української мови на рівнях вокалічних, консонантних, силабічних, вербальних, ритмічних структур, втілення золотого перетину в перекладах М.Лукаша.

Матеріалом дослідження слугували переклади поезії: англійської – Роберт Бернс „Моя любов – рожевий кві”, німецької – Йоганн Вольфганг Гете „Фауст”, іспанської – Фелікс Лопе де Вега Карпіо „Собака на сні” [9].

Експеримент проведено на комп’ютерному комплексі: в студійних умовах озвучено тексти-переклади дикторами-носіями української літературної мови, проаналізовано відображення звукової матерії в динаміці; синхронізовано акустичні параметри зі звучанням та зображенням; встановлено показники тривалості й інтенсивності акустичних коливань; ідентифіковано сегменти звуків, складів, слів; обраховано відповідність мовленнєвих структур золотому перетину; зіставлено параметри звукових хвиль зі змістом текстів. Проведено понад 50.000 вимірів та обчислень.

Подано фрагмент акустичного аналізу текстів-перекладів: Роберт Бернс – 1; Йоганн Вольфганг Гете – 2; Фелікс Лопе де Вега Карпіо – 3.

I. Звукові компоненти текстів.

Встановлено акустичні коливання у звучанні кожного тексту-перекладу: 1) імпульсні – зімкнені глухі приголосні: 27 (1), 42 (2) 27 (3); 2) турбулентні – щілинні

глухі приголосні: 22 (1), 28 (2), 22 (3); 3) комбінаційні – африкати, дзвінки зімкнені та щільні: 26 (1), 65 (2), 49 (3); 4) гармонійні – сонанти: 89 (1), 106 (2), 94 (3); 5) гармонійно-обертонні – голосні: 112 (1), 172 (2), 148 (3).

Визначено пропорційність гармонійно-обертонних коливань (голосні) та імпульсних, турбулентних, комбінаційних, гармонійних коливань (приголосні): 41 % та 59 % (1); 42 % та 58 % (2); 44 % та 56 % (3). Порівняймо з показниками нашого експериментально-фонетичного дослідження „Заповіту” Тараса Шевченка – 45 % та 55 %. Звукова система української мови за методикою співвідношення голосних і приголосних 16 % та 84 % відноситься до консонантного типу [8, 46-47].

Матеріали дослідження показали формування мовленнєвих континуумів перекладів на значній вокалічній основі. Подасмо спектрограму, яка відображає звучання тексту Р. Бернса (рис. 1).

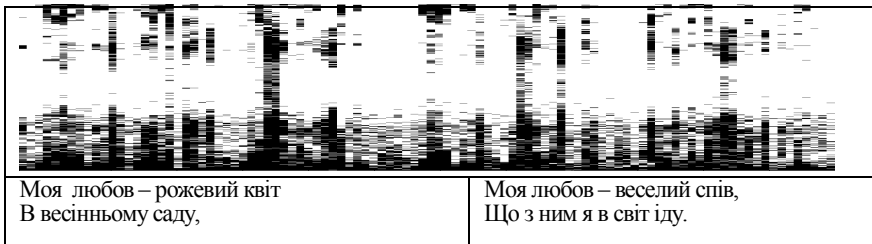

Рис. 1.

У ході дослідження розглядалися тексти, в звуковій реалізації яких функціонують багатоголемні сполучення приголосних. Так, у звучанні перекладу тексту Р.Бернса виникли сполучення „тьвс”, „тьбр”, „жзг”, „схн”, останнє при вилученні голосного з дієслів *вис[о]хнуть, пос[о]хнуть*, необхідних для умов віршування (рис. 2).

Рис. 2.

Співвідношення коливань гармонійно-обертонних (голосні), гармонійних (сонанти) та всіх інших коливань приголосних становить відповідно: 73 % та 27 % (1), 67 % та 33

% (2), 71 % та 29 % (3) вказує на звучність українського мовлення.

II. Силабічний рівень текстів.

Силабічний аналіз звукових континуумів проведено за принципом: мовленнєвий потік членується на послідовність відкритих складів, навіть якщо між голосними знаходяться сполучення приголосних [6, 256].

За динамікою акустичних коливань в експерименті виділено 5 силабічних моделей: 1. **Стрімко-висхідна** – утворюється гармонійно-обертонними коливаннями, розвиток яких проходить дуже швидко при збільшенні амплітуди від нуля до максимальних параметрів. 2. **Поступово-висхідна** – формується за варіантами сполучень імпульсних, турбулентних, комбінаційних, гармонійних з гармонійно-обертонними коливаннями і проходить поступовий висхідний розвиток амплітуди в часовому континуумі. 3. **Висхідно-низхідна** – утворюється за фазами: на початку фіксуються коливання меншої сили (імпульсні, турбулентні, комбінаційні, гармонійні, їх поєднання), в середині – гармонійно-обертонні максимальної інтенсивності, в кінці – коливання меншого значення амплітуд. Протягом звучання проходить збільшення амплітуди від нуля до максимальних значень і зменшення до нуля. 4. **Висхідно-низхідно-висхідна** – при звуковій реалізації відбувається хвилеподібний розвиток інтенсивності від нуля до максимальних параметрів амплітуди, зменшення – до мінімальних значень, збільшення – до середніх параметрів. 5. **Висхідно-низхідно-висхідно-низхідна** – хвилеподібний розвиток амплітуди проходить до середніх параметрів, зменшується до мінімальних значень, збільшується до максимальних амплітуди і знову зменшується до мінімальних значень.

У звукових текстах функціонують всі типи силабічних моделей. Так, у перекладі строфи твору Лопе де Веги з 42 складів 2 стрімко-висхідної моделі (*Амур, але*), 3 висхідно-низхідно-висхідної (*стримаю, недостойних, честі*), 4 висхідно-низхідної (*Амур, владар, богів, почувтіів*), решта 33 – поступово-висхідної моделі (рис. 3).

Рис. 3.

У дослідженому матеріалі серед акустичних типів складів переважає поступово-висхідна модель, яка характеризується висхідною гучністю. Співвідношення поступово-висхідної силабічної моделі та всіх інших моделей становить відповідно: 80 % та 20 % (1), 76 % та 24 % (2), 80 % та 20 % (3).

Встановлено 7 силабічних структурних типів – сполучення консонантних і вокалічних акустичних коливань у континуумі складу:

Тексти	ПГ	ППГ	ППП	Г	ПППГ	ПППП	ППППП	Разом
1	70	26	0	3	8	3	2	112
2	97	46	13	7	6	3	0	172
3	94	33	8	8	4	1	0	148

Структурні типи складів дали підстави на їх основі розглянути золотий перетин – унікальне співвідношення цілого і його частин, заснованого на поділі у крайньому й середньому відношенні відрізка (АС), при якому більша його частина (АВ) є середньою пропорційною між усім відрізком і меншою його частиною (ВС) – $АС : АВ = АВ : ВС$; якщо прийняти відрізок АС за 100 %, то більша частина дорівнює 62 %, менша – 38 % [1; 11; 15].

Данні свідчать, що в усіх перекладах переважає склад структурного типу ПГ, який по відношенню до всіх інших можливо розглядати за формулою золотого перетину: 62 % та 38 % (1), 56% та 44 % (2), 64 % та 36 % (3). У перекладі тексту Роберта Бернса зафіксована наявність золотого перетину на складовому рівні.

III. Динамічна структура слова.

У текстах-перекладах за складовим об'ємом слів встановлено 5 моделей:

Тексти	1-складові	2-складові	3-складові	4-складові	5-складові	Разом
1	23	30	7	2	0	62
2	21	28	23	4	2	78
3	17	21	20	6	1	65

В результаті зіставлення вербальних структур виявлено найвищу частотність функціонування двоскладових слів, акустична динаміка яких формує корелятивне поле для включення необхідних за змістом і римуванням багатоскладових слів.

Так, у звуковому континуумі перекладу тексту Йоганна Гете (другий монолог Фауста) є чотири- та п'ятискладові слова, які дають простір для передачі філософських роздумів (рис. 4).

Встановлено співвідношення кількості двоскладових слів та всіх інших: 48 % та 52 % (1), 36 % та 64 % (2), 32 % та 68 % (3). У перекладі тексту Лопе де Веги виявлено золотий перетин на вербальному рівні.

Рис. 4.

IV. Ритмічні структури текстів.

В текстах-перекладах функціонують 5 типів ритмічних структур (РС) – слів від 1 до 5 складів. Встановлено, що максимальну кількість мають односкладові слова: 23 (1), 21 (2), 17 (3) та двоскладові з наголосом на другому складі: 24 (1), 15 (2), 14 (3); мінімальні показники – чотирискладові з наголосом на третьому складі: 5 (3) *Теодоро*; п'ятискладові з наголосом на другому складі: 1 (2) *черкаючися*; п'ятискладові з наголосом на третьому складі: 1 (2) *невситуюця*.

Виявлено, що відношення односкладових ритмічних структур та двоскладових слів з першим і другим наголошеними складами до всіх інших РС становить: 85 % та 15 % (1), 63 % та 37 % (2), 58 % та 42 % (3). До пропорції золотого перетину наближається переклад тексту Йоганна Гете на рівні ритмічних структур.

Висновки.

У результаті комплексного експериментально-фонетичного дослідження матерії мовлення в українських текстах-перекладах Миколи Лукаша з англійської, німецької та іспанської мов виявлено ряд закономірностей, які характеризують акустичну природу мовленнєвих континуумів.

На рівні звукових структур у всіх текстах виявилось стабільне функціонування гармонійно-обертонних коливань (голосні) у діапазоні 41-44 % та імпульсних, турбулентних, комбінаційних, гармонійних коливань (приголосні) – 56-59 %, що свідчить про високий рівень вокальності мовленнєвих континуумів, особливо при порівнянні зі звуковою системою української мови, яка за співвідношенням голосних (16 %) і приголосних (84 %) кваліфікується як консонантна.

Серед акустичних моделей складів переважає поступово-висхідна, за якою формуються варіативними поєднаннями імпульсні, турбулентні, комбінаційні, гармонійні коливання з гармонійно-обертонними. Розвиток інтенсивності проходить поступово, значення амплітуди нарастають у часі.

Активізація відкритих складів, кількість яких у всіх текстах-перекладах становить від 91% до 96 %, позначається на висхідній гучності мовленнєвих континуумів. З найвищою частотністю функціонує універсальний склад ПГ, відношення якого до всіх інших складів розглядається за критеріями золотого перетину.

У сфері слововживання максимально охоплено одно- та двоскладові слова, за структурою яких семантична інформація сконцентрована на початку або в середині слова.

Експериментальні дані дали підстави на об'єктивній основі конкретизувати унікальну закономірність золотого перетину в звучанні текстів-перекладів на рівнях звуків, складів, слів, ритмічних структур.

Проекція акустичних ознак мовлення на зміст поетичних творів розкрила зосередження звукової енергії українського слова на семантично значущих фрагментах, які було запрограмовано творчими задумами поетів, і знайшло талановите втілення у перекладах Миколи Лукаша.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Васютинский Н.* Золотая пропорция. – М., 1990;
2. Григорій Кочур і український переклад. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К., 2003;
3. *Гудков Д.* Теория и практика межкультурной коммуникации. – М., 2003;
4. *Жинкин Н.* Язык – речь – творчество. – М., 1998;
5. *Зеров М.* У справі віршованого перекладу // Зеров М.

Українське письменство. – К., 2003. – С. 609-624; 6. Зиндер Л. Общая фонетика. – М., 1979; 7. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. – К., 2002; 8. Левицький А., Борисенко Н., Борисов А., Иванов А., Славова Л. Сравнительная типология английского, немецкого, русского и украинского языков. – К., 2009; 9. Лукаш М. Від Боккаччо до Аполлінера. – К., 1990; 10. Рильський М. Проблеми художнього перекладу // Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. – Т. 16. – К., 1987; 11. Стахов А. Код золотой пропорції. – М., 1984; 12. Теряев Д. Ритмічна структура віршованого мовлення в оригіналі та перекладах (експериментально-фонетичне дослідження) // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2001. – С. 456-461; 13. Теряев Д. Золотое сечение и ритм в звучащих текстах оригинала и переводов (экспериментально-фонетическое исследование) // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – К., 2009. – Вип. 10. – С. 201-209; 14. Федоров А. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). – М., 1983; 15. Шевелев И., Марутаев М., Шмелев И. Золотое сечение: Три взгляда на природу гармонии. – М., 1990.

Тимошук Р. П. (Київ, Україна)

Тлумачні словники в історії польської лексикографії

У пропонованій статті розглядаються основні етапи розвитку польської тлумачної лексикографії, аналізуються найважливіші тлумачні словники польської мови, а також визначається їх роль в історії польської лексикографічної науки.

Ключові слова: *словник, польська лексикографія, тлумачний словник.*

В данной статье рассматриваются основные этапы развития польской толковой лексикографии, анализируются важнейшие толковые словари польского языка, а также определяется их роль в истории польской лексикографической науки.

Ключевые слова: *словарь, польская лексикография, толковый словарь.*

This article deals with the main stages of the development of Polish explanatory lexicography, analyses the most significant Polish explanatory dictionaries, and their place in the history of Polish lexicography science is defined.

Key words: *dictionary, polish lexicography, explanatory dictionary.*

Тлумачні словники посідають важливе місце в історії польського мовознавства. Вони представляють той тип лексикографічних праць, де найбільш систематично і послідовно представлено лексичне багатство мови у певний період її розвитку. Великі тлумачні лексикографічні праці є джерелом величезного інформаційного та культурного ресурсу, причому, на відміну від енциклопедій, останні спрямовано на маніфестацію передусім лінгвістичних даних, за допомогою яких лексичні одиниці вписуються в систему мови на всіх її рівнях – і формальних, і змістових. Тому не випадково, що саме багатотомні словники тлумачного типу вважаються найвищими досягненнями кожної національної лексикографії, а там, де їх створено, вони фактично набувають статусу національного надбання [3, 94].

Дана стаття відображає досягнення польської лексикографічної науки, становить аналіз досліджень з історії тлумачної лексикографії, підсумовуючи праці таких польських мовознавців, як: В. Дорошевський (1954р.) [5], Б. Вальчак